

РАСПРОСТРАНЕТОСТА НА ИЛЕГАЛНИТЕ ЛАБОРАТОРИИ ЗА ПРОИЗВОДСТВО НА МАРИХУАНА ВО СРБИЈА

доцент д-р **Божидар Оташевиќ**

Криминалистичко – полициски универзитет, Белград, Србија

E-mail: bozidarotasevic@yahoo.com

доцент д-р **Саша Атанасов**

Правен факултет, Универзитет во Приштина со повремено седиште во
Косовска Митровица, Србија

E-mail sasa.atanasov@pr.ac.rs

доцент д-р **Дејан Лабовиќ**

Факултет за деловни студии и право,

Универзитет „Унион – Никола Тесла“ Белград, Србија

Email dejan.labovic@fpp.edu.rs

Апстракт

Марихуаната се произведува во речиси сите земји во светот, што ја чини најзастапена илегална дрога на светскиот наркопазар. Бројот на лабораториите, кои последните години се откриени во Србија, е еден од потенцијалните показатели на сè поголемото ширење на домашното производство на марихуаната во лабораториски контролирани услови. Целта на трудот е да ја утврди распространетоста и карактеристиките на илегалните лаборатории за производство на марихуаната во затворен простор. Со примерокот се опфатени 136 илегални лаборатории за внатрешно одгледување на марихуаната кои се откриени во Србија (без Косово и Метохија) во периодот од 01.01.2013. до 30.06.2019. година. Непостоењето на стандардизирани обрасци за известување оневозможува анализа на количината на заплнетата дрога. Заплнетата дрога се наоѓа во различни фази на процесот на производството и подготовките за нелегалниот пазар, во поединечните извештаи е пријавено одземање на цели билки со различна големина, некаде количината на сировата и / или исушена дрога е изразена во килограми. Поради причина дека достапните податоци за производството на канабис се izdelени, нестандардизирани и обично научно невтемелени, оневозможен е егзактен приказ на вкупната количина на произведениот канабис во Србија.

Во трудот е даден приказ на распространетоста на лабораториите и нивните основни карактеристики во поглед на локацијата, производствените капацитети, квалитетот на опремата, бројот на уапсени лица и количината на заплнетите пари и оружје.

Клучни зборови: *марихуана, илегално производство, внатрешно одгледување, лаборатории*

PREVALENCE OF ILLEGAL LABORATORIES FOR MARIJUANA PRODUCTION IN SERBIA

Božidar Otašević, PhD

University of Criminal Investigation and Police Studies, Belgrade, Serbia

E-mail: bozidarotasevic@yahoo.com

Saša Atanasov, PhD

Faculty of Law, University of Priština temporary settled in Kosovska Mitrovica, Srbija

E-mail: sasa.atanasov@pr.ac.rs

Dejan Labović, PhD

Faculty of business studies and law, University “Union - Nikola Tesla”, Belgrade, Serbia

E-mail: dejan.labovic@fpp.edu.rs

Abstract

Marijuana is produced in almost every country in the world, which makes it the most prevalent illegal drug in the world drug market. The number of laboratories that have been discovered in Serbia in recent years is one of the potential indicators of the increasing expansion of domestic marijuana production under laboratory controlled conditions. The aim of this paper is to determine the prevalence and characteristics of illegal indoor marijuana production laboratories. The sample included 136 illegal marijuana cultivation laboratories discovered in Serbia (without Kosovo and Metohija) from 1st, January, 2013 till 30th, June, 2019. The lack of standardized reporting patterns makes it impossible to analyze the amount of seized drugs. The seized drugs were in various stages of production process and preparation for the illegal market; in some reports the seizure of whole plants of different sizes was reported; in some reports the amount of raw and/or dried drugs was expressed in kilograms. Due to the fact that the available data on cannabis production are divided, non-standardized and often scientifically unfounded, it is impossible to present the total amount of cannabis produced in Serbia precisely.

The paper presents the distribution of laboratories and their basic characteristics in terms of location, production capacity, quality of equipment, number of arrested persons and the quantity of money and weapons seized.

Keywords: *marijuana, illegal production, indoor cultivation, laboratories*

ВОВЕД

Канабисот или конопот (lat. *Cannabis sativa*) е една од најстарите билни култури чија примена е повеќенаменска. Се користи како индустриска суровина, во медицински цели, но и како дрога. Присуството на психоактивниот канабионид тетраhydroканабинол (Δ^9 -THC) ја вбројува оваа билка во психоактивни супстанции. Според Законот за контролирани психоактивни супстанции на Република Србија¹ е забрането поседување, одгледување и промет на варијантите на канабисот кои можат да содржат повеќе од 0,3% од супстанции од групата на тетраhydroканабинол (член 58). Исто така, самоникнатата билка

¹ *Службени гласник РС*, 99/2010 и 57/2018.

од која може да се добие психоактивна контролирана супстанција мора да биде уништена. Таквата билка, без одложување, лицето кое по каква било основа ја поседува, ја користи, односно има сопственост над земјиштето на кое билката израснала, е должно да ја уништи. Ако билката не се уништи во рок од 7 дена од денот на изрекување на мерката за уништување која ја донел надлежниот орган, ја уништува министерството надлежно за земјоделските работи (член 59).

Во Србија одгледувањето на коноп (Cannabis) е дозволено само поради производство на влакна, за производство на семиња за исхрана на животните, за понатамошно размножување, преработка, испитување на квалитетот на семињата, како и неговиот промет.

Дозволено е одгледување на коноп само на правно, физичко лице кое има дозвола, која ја издало министерството надлежно за земјоделски работи.

Министерот надлежен за земјоделските работи ги пропишува:

1. сортата на конопот (Cannabis) која е дозволена да се одгледува;
2. условите кои мора да ги исполнува правното или физичкото лице за добивање на дозвола за одгледување на коноп;
3. начинот на издавање и рокот на важење на дозволата, како и трошоците за издавање на дозволата за одгледување на конопот;
4. останати услови за дозволено одгледување на коноп (Cannabis) во согласност со Законот.

Лицето кое има дозвола за одгледување на коноп е должно да го извести министерството надлежно за внатрешните работи и министерството надлежно за земјоделските работи за секаква околност која укажува на можноста дека конопот или делови на конопот можат да бидат употребени за недозволено производство на психоактивни контролирани супстанции (член 60).

Меѓутоа, бидејќи конопот е корисна индустриска суровина, важно е со лабораториските анализи да се одреди концентрацијата и односот на главните канабиниоди (Δ^9 -THC) и канабидиоли (CBD) и врз основа на тоа да се направи разлика меѓу конопот од индустриски тип и дрогата како психоактивна супстанција (Котуревиќи Бранковиќ, 2014: 110).

Марихуаната, хашишот и маслото од хашиш се трите можни производи од билката канабис кои се наоѓаат на листата на опојни дроги поради своето психоактивно дејство. Една од битните разлики меѓу овие психоактивни супстанции е концентрацијата на THC. Така, марихуаната содржи најмал процент на концентрација на THC (до 5 %) и при конзумирањето има најблаго дејство, хашишот содржи од 5 до 12 %, а маслото од хашиш од 15 до 70% THC (Gazdek, 2014: 193). Последните 20 години производствените процеси, обично во контролирани лабораториски услови, ја зголемиле концентрацијата на THC во марихуаната, па неговата концентрација може да биде 6 и повеќе проценти. Процентот на THC во индискиот коноп зависи од тоа кои делови од билката се користат за производство на дрога, како и од карактеристиките на самата

билка, видовите на ѓубриво, начинот на преработка, времето кога се бере, како и географските локации на кои расте оваа билка.

Канабисот е едногодишна двополова билка која во природни услови ја опрашува ветерот. Меѓутоа, за потребите на внатрешното одгледување природните двополови билка се трансформираат во моногамни, т. н. хермафродити. Поради целта на комерцијалното производство одгледувачите на канабис сега произведуваат само семе од женскиот коноп, хемиски индицирано од женските билки од конопот сами да произведуваат полен. Висината на стеблата може да варира меѓу 20 см и 6 м, па и повеќе, макар што најчести се билките од 1 до 3 м (United Nations Office for Drugs and Crime – UNODC, 2009). За илегалното производство на марихуаната во култивирани услови се користат посебно направени лаборатории или стакленици. Во производството на марихуана се користи цветот на женската билка.

И покрај фактот дека има своја примена како во индустријата така и во медицината, токму поради своето психоактивно својство во повеќето светски земји е на листата на забранети супстанции, па поради тоа неговото производство и користење се законски забранети. Според податоците наведени во Светскиот извештај за дрогите за 2016. година, изработен од страна на Канцеларијата на ОН за дрога и криминал (UNODC), канабисот претставува водечка илегална супстанција во светот што се однесува на неговото одгледување, производство, препродажба и бројни корисници.² Канабисот илегално се одгледува надвор, на почвите со различен квалитет и речиси во сите делови на светот, освен во поларните региони. Поради намалениот ризик од откривање, можноста за контрола на условите во кои се одгледува, можноста за добивање на поголеми приноси и добивање на финален производ со поголем процент на THC (Leggett Pietschmann, 2008) илегалните производители се почесто се одлучуваат за одгледување на канабис во затворен простор и во лабораториски услови, отколку за плантажно одгледување на канабисот на отворено.

Трендот на порастот на бројот на илегалните лаборатории за производство на марихуана, т. н. *внатрешно одгледување* забележано е во последните 5 години во Србија.

МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Спроведеното истражување има експлоративен карактер.

Општата хипотеза гласи:

Марихуаната е најзастапена дрога на илегалниот пазар во Србија и нејзиното производство секоја година се зголемува, најчесто преку одгледување во затворен простор.

² Види пошироко: UNODC World Drug Report 2016, (2016, April, 13). https://www.unodc.org/doc/wdr2016/WORLD_DRUG_REPORT_2016_web.pdf. 15.04. 2018.

Посебни хипотези:

1. Илегалните лаборатории за внатрешното одгледување на марихуаната почесто се дистрибуирани во градовите отколку во селата поради причина што набавката на опрема и одгледувањето се подискретни, а ризикот за откривање е помал.
2. Лабораториите најчесто се инсталирани во станбени простории кои се сопственост на илегалните производители.
3. Општествената опасност од илегалното одгледување на марихуаната во лабораториите се зголемува кумулативно од поседувањето на нелегалното огнено оружје.

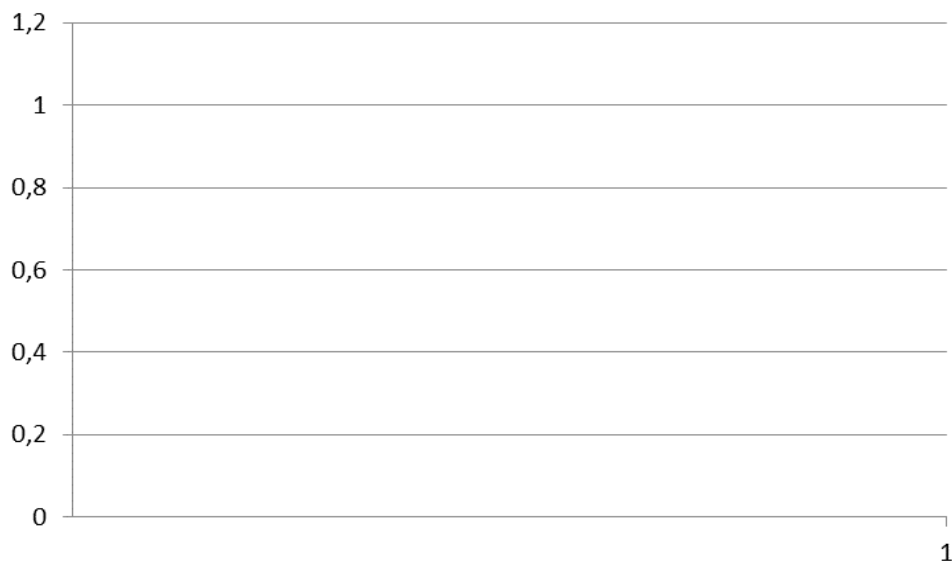
Предмет на анализа биле откриените лаборатории (вкупно 136) за производство на марихуана (внатрешно одгледување на марихуана во лабораториски услови) на територијата на Република Србија (без Косово и Метохија) во период од 01.01.2013. година до 30.06.2019 година. Користени се податоци од Одделението за аналитика на Министерството за внатрешни работи на Република Србија кое евидентира случаи за откривање на тајни лаборатории на територијата на Република Србија, без оглед на тоа дали е во прашање производство на природни или синтетички дроги. Анализирани се следното: бројот на откриени тајни лаборатории за производство на марихуана по години, бројот на уапсени лица и нивната старосна возраст, локацијата на која е откриена лабораторијата, дали лабораторијата била инсталирана во изнајмен простор, или простор кој бил во сопственост на илегалните производители, како и квалитетот на опремата која била инсталирана во илегалните лаборатории. Понатаму, со анализата се опфатени различни фази на процесот на производство во кои се наоѓа заплнетата дрога, дали покрај марихуаната е заплнета и никој друг вид дрога, како и количината на заплнетите пари и огненото оружје кое го поседувале илегалните производители.

За статистичка обработка на податоците користен е IBM SPSS Advanced Statistics 20.0. пакет, метод на дескриптивна статистика и Хи – квадрат тест пакет.

РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

Во набљудуваниот период откриени се вкупно 136 илегални лаборатории за производство на марихуана (внатрешно одгледување) (Оташевиќ, Коларевиќ и Радовановиќ, 2019: 1129), и тоа: во 2013. година 19 лаборатории, во 2014. година 17 лаборатории, во 2015. година 8 лаборатории, во 2016. година 25 лаборатории, во 2017. година 32 лаборатории, во 2018. година 26 лаборатории и во првите 6 месеци од 2019. година 9 лаборатории (Графикон број 1).

Графикон 1 – Број на откриени лаборатории за илегално производство на марихуана во периодот од 01.01.2013 до 30.06.2019.

Во 136 откриени лаборатории се најдени и лишени од слобода вкупно 196 извршители. Од нив во 93 (68,4%) лаборатории уапсен е само по еден извршител, во 25 (18,4 %) лаборатории уапсени се по 2 извршители, а во 7 (5,1 %) лаборатории не е лишени од слобода ниту еден извршител. Само во 11 (8,1%) лаборатории уапсени се повеќе од 3 извршители, односно вкупно 53 лица што претставува нешто повеќе од четвртина од вкупниот број на уапсени лица (27%) (Табела број 1). Просечната старост на уапсените извршители била 38 (+/-10) година.

Табела 1 – Број на уапсени лица во лабораториите во периодот од 01.01.2013 до 30.06. 2019

Број на лица	Бројна лаборатории	Процент	Вкупно извршители
Немало уапсени	7	5,1	0
1	93	68,4	93
2	25	18,4	50
3	5	3,7	15
4	3	2,2	12
6	1	0,7	6
10	2	1,5	20
Вкупно	136	100,0	196

129 лаборатории се откриени од страна на Подрачните полициски управи, додека 7 од нив се откриени преку оперативната работа на Службата за борба против организираниот криминал. Исто така, 134 лаборатории се откриени преку оперативната работа на полицијата, додека 2 лаборатории се откриени, условно речено, после инцидентот. Во еден случај лабораторијата е откриена по избивање на пожар, а во друг случај производителот е ранет во вооружена пресметка во Белград, па по укажаната лекарска помош одбил да даде исказ на припадниците на криминалистичката полиција, па настанал претрес на станот и другите простории во кои е пронајдена инсталираната опрема за илегално производство на марихуана.

Најмногу илегални лаборатории се откриени во градските средини, вкупно 110 (80,9%), додека во селските или приградските средини откриени се 26 (19,1%) лаборатории за производство на канабис.

Најзастапените места на кои се откриени илегални лаборатории за производство на марихуана се станбени простории, па така 123 (89,1%) лаборатории се откриени во овие објекти.

Лабораториите биле инсталирани во собите, подрумите и ладилниците. Садниците биле засадени во плакари, кутии од комјутери, стакленици за одгледување, специјални гробох кутии со хранливи подлоги и вештачко осветлување, кое овозможува раст на билките без присуство на дневна светлина. Детектирани се и иновативни методи во одгледувањето на марихуаната, вклучувајќи и хидропонски начин на одгледување кога билките се одгледуваат во лабораториски услови без допир со тлото.

Просторот во кој се откриени илегалните лаборатории во најголем број случаи (132 – 97,1%), биле во сопственост на илегални производители, додека во изнајмениот простор биле инсталирани само 4 илегални лаборатории.

Најчесто производството се одвивало на една локација (125 лаборатории биле така организирани, 91,9%), додека само во 11 (8,1%) случаи производството се одвивало на повеќе локации.

Во текот на откривањето и претресот, во 57 (41,9%) лаборатории се заплени садници со различна висина, од оние тукушто засадени, до оние повисоки од еден метар, спремни за берба. Во поединечните лаборатории полицијата затекнала садници во фаза на режење на пупките, потоа одредена количина на марихуана која била издробена и која се наоѓа во фаза на сушење, до готови пакувања (обично со тежина од еден килограм), а во некои случаи биле пронајдени и готови цоинти. Во 79 (58,1%) лаборатории садниците биле со иста висина и во иста фаза на производство.

Кога станува збор за опремата која е инсталирана во лабораториите, во 125 (91,9%) од нив, била инсталирана ефтина и импровизирана опрема, додека во 11 (8,1%) од откриените лаборатории била инсталирана професионална опрема.

Во пет случаи покрај марихуаната е откриен и друг вид дрога. Така, во поединечните лаборатории, покрај марихуана откриени се мали количини хероин, екстази и амфетамини. Меѓутоа, без оглед што станува збор за мали количини на дрога, со оглед на тоа дека оригиналните производители не биле зависници, може да сепретпостави дека и тие мали количини на запленета дрога, биле наменети за локалниот наркопазар.

Во 15 (11%) илегалните производители поседувале оружје, експлозивни направи и повеќе парчиња муниција, додека во 121 (89,0%) лабораторија не е пронајдено оружје.

Во текот на претресот на лабораториите овластените службени лица на Министерството за внатрешни работи пронашле 15 пиштоли, 5 автоматски пушки, 2 пригушувачи, 2 оптички нишани, 7 бомби, 300 парчиња муниција од различен калибар, како и одредена количина на вооружување за лов.

Во четири случаи кај производителите е пронајдена одредена количина на пари во различни апоени, во вкупна вредност од 11.500 евра.

Во поединечни лаборатории биле инсталирани современи системи за видео надзор.

За целта на испитувањето дали постојат евентуални правилности меѓу варијабилите, испитуван е односот меѓу бројот на уапсените лица и локациите на кои е пронајдена лабораторијата (село – град), потоа дали лабораторијата била инсталирана во простор кој бил изнајмен или во простор кој бил сопственост на илегалните производители, како и дали во лабораторијата се наоѓала импровизирана или професионална опрема. Исто така постои и обид и со лабораториите во кои во текот на претресот е пронајдено оружје и останати варијабилни.

Статистичкото значење е пронајдено и во вкрстените варијабилни на лабораториите во кои во текот на претресот е пронајдено оружје во илегално поседување и варијабилни на лабораториите опремени со импровизирана или професионална опрема ($\chi^2=7.83$, $p<0,05$).

Табела 2 – Однос на опременост на лабораториите и пронајденото оружје во нив

Вид на опрема	Оружје		Вкупно
	Имало оружје	Немало оружје	
Импровизирана опрема	11	114	125
Професионална опрема	4	7	11
Вкупно	15	121	136

Во Табелата број 2 е прикажана дистрибуција на бројот на лабораториите во кои е пронајдено оружје во текот на откривањето и претресот, и лабораториите

опремени со импровизирана и професионална опрема. Од Табелата се гледа дека од 125 лаборатории во кои била инсталирана импровизирана опрема, во 11 (8,8%) од случаите е пронајдено оружје, додека во 11 лаборатории во кои била инсталирана професионална опрема во 4 (36,4%) од случаите е пронајдено оружје. Овој податок ни укажува на степенот на организираност, но и спремноста за употреба на насилство од страна на лицата кои се занимаваат со производство на марихуана во професионални и добро опремени лаборатории.

Со статистичката обработка сме утврдиле значајна разлика ($p \leq 0,05$) меѓу бројот на лабораториите во кои е пронајдено оружје во текот на откривањето и лабораториите опремени со импровизирана или професионална опрема.

ДИСКУСИЈА

Едноставните процедури на производство, детаљните инструкции и рецепти до кои може да се дојде преку интернет, лесно достапните неопходни супстанции кои често се користат и во секојдневната употреба, влијаеле на порастот на илегалното производство на марихуана во лабораториски услови.

Во периодот од 01.01.2013 до 30.06.2019. година откриени се 136 лаборатории за производство на марихуана (внатрешноодгледување), речиси во сите поголеми градови во Србија. Најмногу лаборатории се откриени во 2017. година, дури 32 (23,6%). Меѓутоа, полицијата честопати открива станбени објекти во кои понекогаш се кријат поголеми количини на марихуана. Подрумите се претворени во лаборатории, а во куќите сè е прилагодено на условите да бидат идеални за одгледување на оваа дрога. Наведените податоци ги потврдува и *Стратешката процена на јавната безбедност* која ја изработило Министерството за внатрешни работи 2017. година, во која покрај останатото се наведува: „Во Србија илегално се произведува марихуана, поради што е широко застапена. Во производството на марихуана во вештачки услови сè повеќе се вложува, почнувајќи од опремувањето на лабораториите и подобрувањето на условите во нив, до купување на висококвалитетна опрема која се користи и во легалното земјоделско производство“³.

Семињата за одгледување на канабисот, главно се криумчарат од странство, а неретко во нашата земја доаѓаат и пратки со брза пошта. Испраќачите, главно, се од Холандија, а во последно време и од Шпанија.

Така, на пример, цариниците во текот на 2019. година откриле 31 семе од канабис, како и адитиви за раст на оваа билка и хартија за виткање, само во една од низите слични пратки од Шпанија, кои стигнуваат со курирската служба на

³ *Стратешка процена јавне безбедности*, Јавна верзија, Република Србија, Министерство унутрашних послова, Београд, 2017, стр. 42. <http://www.mup.gov.rs/wps/wcm/connect/98632591-2b0d-4cba-9cd1-e7ff993705a6/Strateska+procena+javne+bezbednosti+konacno+za+intern+et+%282%29.pdf?MOD=AJPERES&CVID=IThnbP0> 15.04.2020.

DHL на примателите во Србија.⁴

Податокот дека во 93 (68,4%) од откриените лаборатории е уапсено по едно лице доведува до заклучок дека во Србија има повеќе независни одгледувачи, кои самостојно се занимаваат со производство на канабис во приватни куќи и станови и кои обично одгледуваат меѓу 100 и 1000 билки во една жетва. Оние „најуспешните“ меѓу нив дел од профитот го вложуваат во ширење на работењето. Тоа се постигнува преку ширење на дополнителни локации (преку купување или изнајмување) со цел да се оформат повеќе плантажи. Овие одгледувачи обично ја бираат онаа сорта на канабис која годишно ќе има најмногу жетви.

Фактот дека во 68,4% случаи се поклопуваат со бројот на откриените лаборатории со бројот на уапсените лица може да укаже на неспремноста на полицијата да се снајде во новонастанатите околности, затоа што во текот на оперативната обработка не утврдува врска меѓу илегалните производители и останатите криминални организации, иако е општопознато дека кривичните дела во врска со опојните дроги се по правило групни кривични дела, каде во ланецот на илегалното производство, криумчарењето и продажбата учествуваат повеќе лица кои обично се дел од хиерархиски основана организација.

На пропустите во работата на полицијата укажува и податокот дека во седум случаи во текот на откривањето и претресот на илегалните лаборатории не е откриено ниту едно лице. Кога преку оперативна работа ќе се дојде до сознание за постоењето на илегалната лабораторија, тогаш постои можност нејзината работа да сепрати некое време, а со самото тоа и да се планира упад во лабораторијата и апсење на сторителите (Оташевиќ, 2017: 13).

Пред упад во лабораторијата и апсење на сторителите, секоја личност која влегла или излегла од лабораторијата мора да биде детаљно проверена преку криминалистичката евиденција, како што и секој телефонски број и телефонски сообраќај меѓу сторителите или меѓу сторителите со други лица мора да биде идентификуван и анализиран. Проверката на сторителите претставува нужен дел од подготовката за упад во лабораторијата и лишување од слобода на сторителите, затоа што од сознанието дали станува збор за сторителите кои се спремни на давање отпор ќе зависи преземањето на повеќе оперативни мерки. Криминалистичките истраги од оваа природа обично се спроведуваат 24 часа дневно и во нив не би смеело да бидат вклучени помалку од три оперативци во смена.

Упадот во лабораторијата и прекинувањето на нејзината работа најдобро е дасе изврши во време кога сомнителните и следени личности се наоѓаат во лабораторијата, како и во време кога се одвива процесот на производство. Упадот во празна лабораторија (без луѓе), или кога во неа не се врши производство во поголемиот број случаи е контрапродуктивно. Во такви случаи утврдувањето

⁴ Извор: Подаци Одељења за аналитику Министарства унутрашњих послова Републике Србије.

на она што лабораторијата го произведува може да биде отежнато (Оташевиќ, 2018: 13).

Бројот на уапсените лица во илегалните лаборатории ни укажува, покрај другото и на тоа дека многу мал број од откриените лаборатории спаѓаат во редот на големите лаборатории во кои може да се произведуваат стотина кологорами марихуана. Такви лаборатории се откриени во Холандија, Чешка, Австрија, Шпанија, но кон крајот на 2019 година една таква лабораторија е откриена и во Србија (Otašević, et. al., 2019: 1130).

Така кон крајот на 2019. година во акција на полицијата и Обвинителството за организиран криминал, во пластеници на земјоделскиот имот „Јованица“, кој бил регистриран за производство на органска храна, откриено е илегално производство на марихуана во контролирани, лабораториски услови. Во таа прилика полицијата ги лишила од слобода сопственикот со најголем удел во земјоделскиот имот „Јованица“ и уште 8 членови, кои биле вработени на овој земјоделски имот. Во споменатата полициска акција, на повеќе локации на територијата на Стара Пазова и Инџија запленетисе 649,9 килограми марихуана спремна за понатамошна продажба и дури 65.581 стебла на канабис во сива сосотојба, со тежина од 3954 килограми.⁵

Во текот на истрагата се дошло до сознание дека оваа организирана криминална група во стакленици на земјоделскиот имот „Јованица“ вршела одгледување на опојна дрога канабис, која содржи психоактивна компонента ТНС во количина поголема од 0,3%. Сопственикот со најголем удел на споменатиот земјоделски имот имал дозвола за производство на индустриски коноп, но со истрагата е утврдено дека одгледувал канабис и пред добивањето на дозвола. Спомената дозвола очигледно била само „маска“ за недозволено производство на опојна дрога, имајќи предвид дека стеблата на канабисот и индустрискиот коноп не се разликуваат. Дури откако со соодветни вештачења се утврди процентот на ТНС може да се види разликата.

Со Законот за психоактивните контролирани супстанции на Република Србија регулирано е производството и прометот на психоактивните контролирани супстанции. Со овој закон се пропишани строги услови под кои може да се издаде дозвола за производство, односно промет на психоактивни контролирани супстанции, содржината на дозволата, рокот на кој таа се издава, потоа причините под кои може да се укине решението со кои дозволата е издадена, но и сите други услови кои се важни за легалното производство и промет на психоактивните контролирани супстанции.

Интересно е што произведениот канабис требал да заврши во фирмите во Словенија и Македонија. Раководителите во овие фирми биле блиски соработници со првотужениот Н.К. кој покрај оваа фирма имал уште неколку фирми кои се занемале со станбена градба, воздушен сообраќај, угостителство

⁵ Извор: Подаци Одељења за аналитику Министарства унутрашњих послова Републике Србије.

и производство на органска храна. Компанијата инаку била позната како еден од најголемите производители на органска храна, чии производи се наоѓале во речиси сите трговски ланци во Србија, а според пишувањето на медиумите под брендот на оваа фирма е продавано овошје, зеленчук и житарици од неколку стотини самостојни производители од селата ширум Србија.⁶

Исто така, 110 (80,9%) од лабораториите се откриени во градски средини, најчесто 132 (97,1%), во приватни куќи и станови кои биле во сопственост на илегалните производители. Иако во 123 (89,1%) станбени објекти се откриени илегални лаборатории, криминалистичката пракса, како во Србија, така и во другите европските земји, покажуваат дека лабораториите можат да се пронајдат и во помошните простории, шупите, гаражите, мотелите, халите, деловните простории, авто – сервисите, камп-приколките и слично (Otašević&Atanasov, 2018: 333).

За личностите кои живеат во градовите очекуваме да се одлучаат за внатрешно одгледување на канабис, затоа што плантажното одгледување потсетува на традиционалното земјоделско производство и бара голема физичка работа. Насадот е потребно да се окопува, да се штити од крајби и штетници кои се наоѓаат во природата. Во времето на суша билките е потребно обилно да се залеваат, а ако има премногу дожд билките мора да се заштитаат од потопување со вода. Високите температури предизвикуваат сушење на билките, додека ниските температури предизвикуваат т.н. „температурен шок“. Покрај тоа потребно е да се пронајде добро изолирана локација, која дневно има минимум 6 саати директна сончева енергија и која има вода. Кај внатрешното одгледување на канабис постои контрола над сè што билката треба да внесе во себе, од нутриенти, вода, светлост, топлина и земја, поради што овој начин на илегално производство е погоден и за почетници..

Основните карактеристики на одгледување на канабис во лабораториски услови во однос на плантажното одгледување се: пократко време на одгледување, повеќе жетви годишно, далеку повеќе приноси, големи почетни трошоци неопходни за опрема и големи трошоци за електрична енергија. Резултатите од нашето истражување покажуваат дека одгледувањето на канабис во затворен простор варира во смисла на обем, од одгледување неколку билки во куќни услови од страна на индивидуалните производители до високопрофитабилни лаборатории зад кои стојат организирани криминални групи. Како резултат на тоа постои широк избор на техника која се користи за одгледување во затворен простор (Toonen, Ribot&Thissen, 2006: 1052).

Во едно истражување кое е спроведено 2006 година, собрани се примероци на билки од канабис од 77 одвоени локации за одгледување во затворен простор во 10 различни полициски региони ширум Холандија. Најмалку по 12 примероци се земени од секоја локација и испратени на анализа во рок од

⁶ Исто.

24 часа од заплenuвањето. Покрај тоа, забележани се детали за затворениот простор на одгледување, вклучувајќи: број на билки, величина на површината за одгледување, уделот на површината на билките кои ја опфаќаат, развојната фаза на билките, видот на подлогата, видот на користеното греење, спречување на штетниците, вентилациски систем, сила на ламбата која се користела, дополнителен CO₂ во употреба и употреба на ѓубривото. Резултатите од истражувањето говорат дека во тоа време средниот број на билки во една холандска собна лабораторија бил 259. Авторите процениле дека просечниот принос на женските цветни пупки по билка од 33,7 грама и просечен принос по квадратен метар 505 грама. Холандското биро за одземање на кривичниот имот предложило примена на долната граница на едноставниот интервал со доверба од 95%, кој во овој случај бил 28,1г/по билка, или 399 g/m² (Toonen, Ribot &Thissen, 2006: 1052).

Во најголем број случаи 125 (91,9%) производството се одвивало на една локација, додека само во 11 (8,1%) од случаите производството се одвивало на повеќе локации. Во иднина може да се очекува дека комерцијалните одгледувачи на канабис ќе го насочат своето производство на неколку меѓусебно оддалечени помали плантажи истовремено (до 250 билки или помалку) за разлика од една голема плантажа на која би се нашле поголем број билки. Ваквот одгледување на канабис во затворен простор од страна на организираниите криминални групи е забележано во Белгија, Холандија, Обединетото Кралство.⁷

Овој пристап се користи од повеќе причини :

- За да се избегне откривање (потребно е помал простор и помала потрошувачка на струја);
- Казните за организирање и управување со малите плантажи се далеку помали во однос на управувањето со големите плантажи;
- Повеќе помали плантажи на неколку локации го намалуваат финансискиот трошок кој може да се појави како резултат на пожар, откривање или кражба.⁸

Резултатите на нашето истражување покажуваат дека во 11 (8,1%) од откриените лаборатории била инсталирана професионалан опрема за производство на марихуана. Оваа опрема може да се купи во нашата земја, затоа што тоа се апарати кои се користат во земјоделското производство и се наоѓаат во секојдневната употреба.Најчесто тоа се: халогени ламби, специјални сијалици, трафо,тајмери, стабилизатори за струја, термостати, алуминиумски ребрасти цевки за вентилација, цевки за наводнување, прскалки, вентилатори, прочистувачи за воздух, филтри за воздух, комори за сушење, дробилки,

⁷ Повеќе за тоа во : EMCDDA Insights. (2012). *Canabis Production and Markets in Europe*, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, Lisabon. https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/683/web_INSIGHTS_CANNABIS_350894.pdf 15.04.2020.

⁸ Исто.

ваги за прецизно мерење и слично. Сите тие уреди се неопходни затоа што волабораториското одгледување на марихуаната ништо не се остава на случајност од изборот на земјиштето, процесот на наводнувањето, прехраната на билките, температурата, воздухот во просторијата, изолацијата за да не се расипе топлината, до постојаното изложување на вештачките извори на светлина. При тоа комплетниот процес се контролира компјутерски.

Илегалните производители на марихуаната обично не ја купуваат опремата во нашата земја, затоа што на тој начин ја избегнуваат можноста за откривање врз основа на сметката. Од таа причина тие се одлучуваат за набавка на опремата од странство и таа опрема сега може да се набави ширум Европа. Криминалните групи во Србија апаратурата ја увезуваат или ја криумчарат во етапи, за да не им бидат сомнителни на царината и полицијата. При опремувањето на големи лаборатории во набавката на опремата се вклучени повеќе личности, па едни набавуваат халогени ламби, други прочистувачи на воздух, трети дробилки итн. Прочистувачите на воздух се составен дел од илегалните лаборатории, затоа што марихуаната има специфичен и јак мирис.

Резултатите од истражувањата покажуваат дека далеку почесто се пронаоѓа оружје во лабораториите кои се опремени со професионална опрема и кои имаат повисок степен на организираност и поголеми производни капацитети, во однос на лабораториите кои се опремени со импровизирана опрема. Тоа го потврдува криминалистичкото правило дека колку е повисок степенот на организираност на криминалитетот во врска со опојните дроги, поголема е и тенденцијата за ширење во други области (формирање на банди за контрола на пазарот, улично насилство, пресметки меѓу спротивставените наркогрупи, меѓусебни убиства на криминалци, убиства на потенцијални сведоци, закани, изнудувања, уцени). Производителите и трговците на наркотици, кога ќе се најдат во улога на жртва, се одлучуваат за неформално постапување и земање на законот во свои раце, сметајќи дека државните инструменти за заштита и постигнување на правдата не можат да им бидат од корист, па можат да бидат казнети за своите незаконски постапки, без оглед на улогата на жртва во конкретниот случај (Маринковиќ Милиќ, 2019: 105). Од друга страна, и самите полициски службеници сметаат дека жртвите кои потекнуваат од криминално милје не заслужуваат нивна помош (Jacques & Wright, 2013: 549).

ЗАКЛУЧОК

Резултатите од спроведеното истражување ги потврдиле поставените хипотези. Инаку порастот на бројот на илегални производители и бројот на откриените лаборатории влијае на тоа дека марихуаната била присутна на локалниот пазар во доволна количина, по ниска цена и лесно достапна на младата популација, како најризична категорија за конзумирање на овој вид на дрога. Со анализата на добиените резултати може да се заклучи дека најголема

е веројатност лабораториите да бидат откриени во градските средини, во куќите или станувите кои се во сопственост на илегалните производители, со садници од различна висина (во различни фази на раст), што допринесува до тоа производителите во секој момент да имаат спремна дрога за комерцијалниот пазар. Лесно достапната опрема за одгледување на марихуана, едноставната постапка на производство, деталните упатства кои можат да се најдат на интернет покрај можноста за стекнување на висок профит во иднина секако ќе влијае на порастот на бројот на илегалните производители и развој на многу софистицирани лаборатории завнатрешно одгледување и производство на сè поголеми количини марихуана, несамо за потребите на наркопазарот во Србија, туку и пошироко. Резултатите исто така ни укажуваат и на тоа дека можно е да се очекува производителите во иднина да организираат илегално производство на канабис на повеќе различни локации, во согласност со тенденциите кои постојат во Европа, а сè со цел за намалување на ризикот од откривање.

Во 136 откриени лаборатории од слобода се лишени 196 лица, со просечна старост 38 (+/- 10) години. Податокот дека во 93 (68,4%) откриени лаборатории уапсено е по едно лице, укажува на неспремноста на полицијата да се снајде во новонастанатите околности и да ја докаже врската меѓу производителите со другите делови на организацијата. Општо е познато дека илегалното производство и промет на дрога подразбира организација и строга поделба на работата, каде точно се знае кој за што е задолжен во ланецот на илегалното производство и промет на овие супстанции. Исто така, кога полицијата доаѓа до сознанија за постоењето на илегални лаборатории за производство на марихуана, тогаш нејзината работа одреден период треба тајно да се надгледува и детално да се испланира упадот и апсењето на лицата кои се вклучени во различни фази на процесот на производство.

Големите количини на нелегално оружје кое е пронајдено во сопственост на илегалните произведувачи, посебно во лабораториите со професионална опрема, ни говорат за степенот на организација и култура на насилството кое го негуваат овие криминални групи. Меѓутоа, не треба да се занемари фактот дека и во најмалку опремените и импровизирани лаборатории извршителите можат да поседуваат огнено оружје и експлозивни направи соодветни за давање отпор на припадниците на полицијата. Криминалистичката пракса покажува дека како резултат на таквото однесување, престапниците, поврзани со различните видови на наркокриминалот, честопати прибегнуваат кон спроведување на неформална правда, вклучувајќи насилни конфликти, одмазда, одмазди и убиства, а сето тоа најчесто поради приматот на илегалниот пазар на дрога.

ЛИТЕРАТУРА

1. Gazdek, D. (2014). Marihuana u medicinskesvrhe – javnozdravstveniaspekt, *Liječničkimjesnik* 136 (7-8): 192-199.
2. EMCDDA Insights. (2012). *Canabis Production and Markets in Europe*, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, Lisabon. https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/683/web_INSIGHTS_CANNABIS_350894.pdf 15.04.2020.
3. Zakon o psiho aktivnim kontrolisanim supstancama. *Službeniglasnik RS*, 99/2010, 57/2018.
4. Jacques, S., Wright, R. (2013). How victimized drug traders mobilize police. *Journal of Contemporary Ethnography*, 42: 545–575.
5. Koturović, V. и Branković, A. (2014). Metoda za brzu ekstrakciju kanabinoida mikrotalasnim zagrevanjem, *NBP – Žurnal za kriminalistiku i pravo*, 18 (3): 109-123.
6. Leggett, T. & Pietschmann, T. (2008). Global cannabis cultivation and trafficking, in *A cannabis reader: global issues and local experiences*, EMCDDA Monographs No 8, Vol. 1, EMCDDA, Lisbon, doi 10.281052426.
7. Маринковић, Д. и Миљић, Н. (2019). Структура и динамика илегалних тржишта у спектру организованог криминала, *Безбедност*, 61(2): 89-110.
8. Оташевић, В. & Atanasov, S. (2018). Sources of Danger at the Site of Discovery of Secret Labs for Drugs Production. *Thematic Conference Proceedings of International Significance, Academy of criminalistic and police studies, „Archibald Reiss Days“* Belgrade, Volume II, str. 330-337.
9. Оташевић, Б. (2018). Процедуре на месту откривања тајних лабораторија за производњу дрога, *Безбедност, полиција, грађани*, БањаЛука, 14(1): 3-20.
10. Оташевић, В., Коларевић, Д. & Radovanović, I. (2019). Clandestine Drug Production Laboratories in Србија, *Теме*, 53(4): 1125-1140.
11. *Стратешка процена јавне безбедности*. (2017). Република Србија, Министарство унутрашњих послова, Београд. <http://www.mup.gov.rs/wps/wcm/connect/98632591-2b0d-4cба-9cd1-e7ff993705a6/Strateska+procena+javne+bezbednosti+konacno+za+internet+%282%29.pdf?MOD=AJPERES&CVID=IThnbP0> 15.04.2020.
12. Toonen, M., Ribot, S. & Thissen, J. (2006), Yield of Illicit Indoor Cannabis Cultivation in the Netherlands, *Journal of Forensic Science* 51, pp. 1050–1054.
13. UNODC (2009), *Recommended methods for the identification and analysis of cannabis and cannabis products. Manual for use by national drug analysis laboratories*, Laboratory and Scientific Section, UNODC Vienna, United Nations, New York.
14. UNODC (2016, April, 13). World Drug Report 2016. https://www.unodc.org/doc/wdr2016/WORLD_DRUG_REPORT_2016_web.pdf. 15.04. 2018.